

/редкол.: Л.В. Черечукіна, О.Г. Русанова; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – 592 с.

9. Басиста І.В. Прийняття початкових процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування за КПК 2012 та 1960 років // Перспективи розвитку діяльності органів досудового розслідування: процесуальний та організаційний аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 29 квітн. 2013 р. /редкол.: Л.В. Черечукіна, О.Г. Русанова; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – 592 с.

10. Корж В.П., Наумова А.О. Деякі проблеми впровадження окремих положень Кримінального процесуального кодексу України в практичну діяльність // Європейські стандарти кримінального судочинства: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 27 вересня 2013 року). Ред. кол.: О.О. Волобуєва, В.П. Горбачов, Д.С. Паламар. – Донецьк: ДЮІ МВС України, 2014. – 377 с.

УДК: 351.746.1: 343.985

Хараберюш Іван Федорович

доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри
(Донецький юридичний інститут МВС України)

Хараберюш Олександр Іванович

кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу
(Управління СБ України в Донецькій області)

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У ПРОТИДІІ КОНТРАБАНДИ

У статті розглядаються чинники введення в кримінально-процесуальне законодавство негласних слідчих (розшукових) дій. Визначаються окремі проблеми використання оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій щодо протидії контрабанді.

Ключові слова: контрабанда, оперативно-розшукова діяльність, кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії.

В статье рассматриваются факторы введения в уголовно-процессуальное законодательство негласных следственных (розыскных) действий. Определяются отдельные проблемы использования оперативно-технических мероприятий и негласных следственных (розыскных) действий для противодействия контрабанде.

Ключевые слова: контрабанда, оперативно-розыскная деятельность, уголовное производство, негласные следственные (розыскные) действия.

In article introduction factors in the criminally-remedial legislation of private investigatory (search) actions are considered. Separate problems of use of operating-technical actions and private investigatory (search) actions for counteraction to contraband are defined.

Keywords: contraband, operatively-search activity, a criminal proceeding, private investigatory (search) actions.

Побудова в Україні правової держави, втілення в життя нової соціальної політики немислимі без модернізації вітчизняної правової системи. Тому для забезпечення ефективної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо протидії контрабанді в умовах сьогодення важливим питанням є здійснення наукового пошуку вирішення проблем теорії та практики оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів, серед яких: проблеми правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності ОВС; проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-

розшукової діяльності ОВС; проблеми проведення оперативно-технічних заходів (далі – ОТЗ) та використання спеціальної техніки під час оперативно-розшукової протидії злочинам; проблеми оперативно-розшукової протидії окремим видам злочинів; проблеми взаємодії оперативних підрозділів з іншими службами органів внутрішніх справ та правоохоронними органами під час протидії злочинам; проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) [1, с. 5].

Слід зазначити, що з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу низка оперативно-розшукових заходів, передбачених статтею 8 Закону (відповідно до Глави 21 КПК України), віднесені до негласних слідчих дій та здійснюються виключно на підставі ухвали слідчого судді. До них належать: аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем. У свою чергу, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, спостереження за особою, річчю або місцем, аудіо-, відеоконтроль місця, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [2, с. 6].

Як бачимо, відбулося поєднання оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної функцій у розслідуванні кримінальної справи, що, на думку ряду експертів, є не тільки неприродним, а й небезпечним, через те, що кримінальний процес став одночасно гласним, змагальним і таємним.

Разом з тим, ідея використання результатів негласної діяльності правоохоронних органів у кримінальному процесі неоднозначно сприймалася і сприймається при дослідженні доказів. Позиція багатьох науковців і практиків у галузі кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності завжди базувалася на безумовній неприпустимості самої можливості існування у правовій державі ситуації, коли уповноважені на те органи ніби то отримують у кримінальному провадженні докази в непроцесуальній формі. На це неодноразово вказували відомі українські науковці О.М. Бандурка [3], Е.О. Дідоренко, Б.Г. Розовський [4] та окремі російські вчені В.М. Мешков, А.Н. Соколов [5].

Також фахівцями вказується на те, що за своїм статусом слідчий має виконувати виключно гласну роботу, а досудове розслідування – це особливий вид діяльності, який як за завданнями, так і за процедурою відмінний від оперативно-розшукової діяльності, що, передусім, направлена на виявлення, припинення злочинів і викриття винуватих.

Питання «процесуалізації» оперативно-розшукової діяльності в останні роки розглядали у своїх наукових працях такі науковці, як В.О. Глушков, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, І.В. Сервецький, Є.Д. Скулиш та інші. Однак принципові питання щодо використання ОТЗ та НСРД для протидії контрабанді потребують окремого розгляду.

Ми в цій статті розглянемо підстави, які сприяли включенню по суті оперативно-розшукових заходів у кримінальний процес і які існують загальні проблеми щодо використання ОТЗ та НСРД у протидії контрабанді.

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України діяльність правоохоронних органів щодо протидії контрабанді та іншим тяжким та особливо тяжким злочинам у найближчому часі буде вимагати суттєвої оптимізації, відповідно до новітніх засад здійснення кримінального провадження. Це пов'язано з тим, що в Україні триває реформування всієї системи протидії злочинності. Підґрунтям цього процесу стала зміна моделі правоохоронної діяльності відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу України. Це сприяло визначенню процесуального статусу

оперативних підрозділів та надання їм права проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за дорученням слідчого, прокурора в порядку, передбаченому КПК України та зміненню переліку прав щодо проведення оперативно-розшукових заходів та порядку їх санкціонування.

Ідея процесуального використання в досудовому розслідуванні оперативних засобів абсолютно не нова [6, с. 186] і стосується, в першу чергу, введення в кримінально-процесуальне законодавство так званих «спеціальних» слідчих дій, що є аналогом, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і здійснюваних на практиці, оперативно-розшукових (оперативно-технічних) заходів. Цьому сприяла як відсутність необхідної й адекватно сформованої законодавчої бази щодо протидії злочинності й існуюча до останнього часу її неупорядкованість, так і неминуче в перехідний період різке зниження ефективності роботи правозахисних структур [5, с. 71], як ми бачимо, в тому числі і оперативних підрозділів правоохоронних органів, які здійснюють протидію контрабанді. Останнє було обумовлено дуже різким падінням професійної кваліфікації працівників правоохоронних органів (у зв'язку зі звільненням за різних причин багатьох фахівців, особливо оперативних працівників, слідчих в інші сфери діяльності), невідповідністю наявної криміногенної ситуації матеріально-технічному забезпеченню правоохоронних органів, а також, як ми вже відзначали, корінними змінами у кримінальному процесуальному законодавстві.

Вивчення досвіду інших країн дає можливість правильно оцінити результати використання в законному порядку правоохоронними органами, насамперед України, «спеціальних» слідчих дій. Так, за офіційними даними, у ряді країн Європи (Великобританія, Німеччина, Франція, Нідерланди, Данія, Бельгія, Швейцарія, Греція й ін.) вже наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття в кримінально-процесуальному законодавстві були передбачені нові, як їх назвали, «спеціальні» («особливі») слідчі дії. Щодо їхньої значимості й ефективності свідчать, наприклад, результати соціологічного опитування серед французьких суддів, що незалежно один від одного заявили, що не менш 30% доказів, на які вони посилаються у своїх вироках, добуті саме цими «спеціальними» слідчими діями [5, с. 72]. Отже, ми бачимо, що їх впровадження на 1/3 підвищило ефективність протидії злочинності.

Певні напрацювання у використанні спеціальних слідчих дій мають у Латвії. Латвійський сейм прийняв законопроект щодо доповнення КПК новою главою. Глава 11 «Слідчі дії, що здійснюються в особливому порядку» складається з 25 статей. Усього в розробленому доповненні кримінально-процесуального закону Латвії передбачено дванадцять слідчих дій, здійснюваних в особливому порядку [5, с. 72-73].

З наведеного вище ми бачимо певну аналогію між спеціальними слідчими діями і НСРД, що зазначені в главі 21 КПК України і проводяться у випадках, якщо інформацію про злочин і особу, що його вчинила, неможливо одержати іншим способом [7, гл. 21]. У цьому ж контексті звернемо увагу на те, що ці норми нового КПК України мають багато загального зі змістом спеціальних слідчих методів і прийомів, визначених у підрозділі 3.7 Довідкового посібника з кримінального судочинства, підготовленого у 2007 році відділом стратегічних питань поліцейської діяльності Управління Генерального Секретаря Організації з Безпеки і Співробітництва в Європі (ОБСЄ) [8, с. 40]. У цій частині, ми бачимо, українське законодавство у певній мірі відповідає вимогам міжнародних стандартів щодо забезпечення верховенства права і законності в кримінальному провадженні.

Однак, варто зауважити, що правові норми глави 21 КПК України, які надають можливість слідчим провадити у кримінальній справі розшукові дії, не враховують специфіки теоретичної і практичної підготовки працівників слідчих підрозділів, професійні навички яких, безсумнівно, відрізняються від теоретичної та практичної

підготовки працівників оперативних підрозділів. У випадку проведення слідчими негласних слідчих (розшукових) дій виникає необхідність застосування засобів негласного отримання інформації, що без відповідної підготовки зробити неможливо.

Далі аналізуючи главу 21 КПК України та нову редакцію ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ми можемо впевнено говорити, що НСРД, які визначені у статтях 260-265, 267-272 КПК України, є в той же час «оперативно-розшуковими заходами» (ОРЗ), які можуть проводитись оперативним підрозділом органів внутрішніх справ (ст. 41 КПК України). Різниця тільки в суб'єктах проведення цих дій слідчий (прокурор) та оперативні працівники відповідно [7, п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 40]. Ми бачимо, що до кримінального процесу додається негласна процесуальна форма проведення певних дій.

Виходячи з норм кримінального процесуального закону впливає, що слідчий стає суб'єктом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які в основному проводяться оперативно-розшуковими засобами. Це, по-перше, не відповідає процесуальним нормам зарубіжних країн, в яких особа, яка проводить слідство, дає доручення спеціальним підрозділам на проведення спеціальних слідчих дій, але сама не є суб'єктом їх проведення. По-друге, як було сказано вище, сучасна слідча практика та опитування показали, що навантаження, підготовка та досвід слідчих не дають змоги проводити НСРД, або керувати процесом їх проведення. По-третє, виникла проблема допуску всіх без виключення слідчих до державної таємниці, оскільки інформація про методи оперативно-розшукових заходів є таємною.

Це в свою чергу вимагає створення якісно нової системи підготовки слідчих. Однак, і це очевидно, що законодавцем вже передбачено існування цілих підрозділів у складі окремих правоохоронних органів, які мають здійснювати оперативно-розшукові функції (стаття 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [2, с. 8]. Тому, ми вважаємо, що доцільним буде корегування ст. 40 КПК України щодо ролі слідчого у проведенні НСРД.

Проводячи аналогію між ОТЗ та НСРД, ми повинні підкреслити, що усі вони проводяться за допомогою оперативної техніки, яка у відповідності до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є прерогативою оперативних підрозділів. Нагадаємо, що під оперативною технікою ми розуміли спеціальну техніку, яка використовується в оперативно-розшуковій діяльності правоохоронних органів щодо протидії злочинності, тобто сукупність технічних, програмно-технічних та програмних засобів, автоматизованих систем, спеціальних пристроїв, речовин та науково обґрунтованих тактичних прийомів та способів, що використовуються органами внутрішніх справ із суворим дотриманням законності з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності [9, с. 85-86].

В умовах дії нового Кримінального процесуального кодексу функція оперативної техніки дещо змінилася. Тому ми пропонуємо нове визначення цього виду спеціальної техніки. *Оперативна техніка – це сукупність оперативно-технічних засобів та науково обґрунтованих тактичних прийомів та способів їх використання із суворим дотриманням законності з метою виконання правоохоронними органами завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження.*

В цьому контексті нам необхідно уточнити нашу позицію щодо структурної побудови технічних засобів, які використовуються в правоохоронній діяльності і безпосередньо щодо протидії контрабанді. Аналіз наукових робіт [9, с. 12-43] показує, що поняття технічних засобів, використовуваних у правоохоронній діяльності, з погляду нормативних актів, що регламентують діяльність правоохоронних органів, є досить невизначеним. Так, в одних дослідженнях та документах криміналістична або оперативна техніка включена до складу спеціальної, в інші – це окрема група технічних

засобів. У деяких дослідженнях зі спеціальної техніки виділяють оперативну, криміналістичну й іншу техніку (при одночасному перерахуванні їх через кому) [10, с. 25-26], що є, на наш погляд, термінологічно невірним, тому що «спеціальна техніка» поняття більш широке, ніж «оперативна техніка» або «криміналістична техніка», причому останні її види вже за визначенням відносяться до «спеціальної техніки» (у широкому розумінні), а частина і ціле не можуть бути рівнозначними [11, с. 52-68].

Також для нашого дослідження важливим є закріплення у кримінальному процесуальному законі, що інформація на виході науково обґрунтованого технічного засобу (матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні), характеризується максимальною об'єктивністю й повнотою, тобто є документом [7, п. 1 ч. 2 ст. 99]. Це підтверджує результати наших попередніх досліджень [9; 11] та думки інших науковців [12; 13].

Виходячи з аналогії НСРД та ОТЗ В.Д. Пчолкін визначає підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій:

1. Наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені невідомими особами.

2. Наявність інформації про осіб, які готують або вчинили злочини. Інформація про таких осіб надходить до оперативних підрозділів як з гласних, так і негласних джерел.

3. Наявність інформації про осіб, які переходять від органів розслідування або ухиляються від відбування кримінальної відповідальності.

4. Наявність порушеного кримінального провадження.

Далі він підкреслює, що проведення будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії допускається тільки при наявності одночасно і приводу, і підстави, тому приводи – це передбачені законодавством або нормативними актами фактичні відомості, які надійшли від джерел (гласних або негласних), оформлені документально та містять відомості про підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій [14, с. 128]. Ми маємо констатувати, що при досудовому розслідуванні контрабанди НСРД повинні проводитись за наявності названих вище підстав.

Крім того окремі негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-технічні заходи можуть суттєво порушувати конституційні права і свободи громадян, тому потрібне дотримання певних умов їхнього проведення. Умови їх проведення – це встановлені Конституцією України, оперативно-розшуковим та кримінально-процесуальним законодавством спеціальні правила, неухильне виконання яких сприяє ефективності здійснення конкретних негласних слідчих (розшукових) дій і гарантує дотримання прав і свобод громадян.

Українське законодавство містить достатньо норм, якими забезпечувана гарантія прав і свобод громадян від необґрунтованого обмеження під час проведення ОТЗ та НСРД. Однак більшість із них було розроблено і прийнято практично без урахування можливості використання спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації, для порушення конституційних прав громадян. До того ж, деякі із зазначених правових норм, наприклад, ст. 162 КК «Порушення недоторканності житла» та ст. 13 КПК «Недоторканність житла чи іншого володіння особи», не тільки не враховують сучасного рівня розвитку спеціальної техніки й не містять інформації про них, але і не відповідають своїй назві й положенням Конституції, з яких випливають.

На нашу думку, поняття «недоторканність», означене в Конституції України, є більш ємним за поняття «проникнення», яким його замінено в Конституції та в ст.ст. 162 КК та 13 КПК України. В результаті настільки спрощеного розуміння поняття недоторканності виходить, що статті з назвою «Порушення недоторканності житла» та «Недоторканність житла чи іншого володіння особи» насправді захищає громадян тільки

від одного з видів порушення недоторканності – незаконного проникнення в житло фізичних осіб, а власне недоторканності статтею і не гарантовано. Водночас *недоторканність*, тобто *захист житла від будь-якого (усякого) посягання з боку будь-кого*, може бути порушена використанням спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації, не тільки без фізичного проникнення в житло, але навіть уникаючи безпосереднього контакту з ним.

У зв'язку з наведеним вважаємо, що при проведенні НСРД «Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи» (та відповідного ОТЗ) [7, ст. 267] гарантії недоторканності повинні поширюватися не тільки на житло в матеріальному його сенсі, але і на всю інформацію, що в цьому житлі перебуває і передається. Отже, порушенням недоторканності житла ми пропонуємо вважати не тільки відкрите або таємне вторгнення в це житло сторонніх осіб із метою проживання або з іншою метою, а також установлення в ньому засобів спеціальної техніки, що дозволяють здійснювати прослуховування розмов мешканців або візуальне спостереження за подіями, що відбуваються в цьому житлі.

Порушення недоторканності житла виникає й у тих випадках, коли за допомогою спеціальних технічних засобів, установлених за межами житла, ведеться спостереження за тим, що відбувається всередині його. Тут, на нашу думку, варто використовувати досвід кримінально-процесуального законодавства США, де вже досить давно спостереження за тим, що відбувається у житлі, й прослуховування, серед іншого з використанням технічних засобів, встановлених поза його межами, прирівнюється до обшуку (з відповідним порядком судового санкціонування і процесуальним статусом одержуваних у результаті прослуховування і спостереження матеріалів) [9, с. 243-245].

Обмеження конституційного права громадян на недоторканність житла допускається, відповідно до ст. 246 КПК України та ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у разі проведення за рішенням суду негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів з метою запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, їх виявлення та припинення, розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти зникли, захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України., якщо іншим способом одержати інформацію неможливо [15, ч. 14 ст. 9].

Специфічні гарантії недоторканності житла передбачені чинним законодавством відносно окремих категорій осіб, чия діяльність потребує особливого забезпечення. Наприклад, відповідно до ст. 27 Закону України від 17 листопада 1992 року «Про статус народного депутата України», народні депутати протягом усього терміну повноважень наділені недоторканністю, що поширюється, зокрема, і на їхнє житлове приміщення. Згідно з цією статтею Конституції, будь-які дії, сполучені з обмеженням недоторканності житла, можуть бути проведені лише після одержання на те згоди Верховної Ради України [16, ст. 27].

Деякі інші умови, за яких можливе законне проникнення в житлове приміщення судді, передбачені Законом України від 15 грудня 1992 року «Про статус суддів». За п. 4 ст. 13, проникнення в житло чи службове приміщення судді, в його особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть провадитись лише за вмотивованим рішенням суду, а також за згодою судді в разі прийняття головою відповідного суду рішення щодо вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки [17, п. 4 ст. 13].

Певної уваги потребує розгляд порядку використання засобі негласного

отримання інформації при проведенні ОТЗ та НСРД оперативними підрозділами щодо протидії контрабанді. До негласних слідчих (розшукових) дій, при проведенні яких використовуються технічні засоби негласного отримання інформації, ми вважаємо, відносяться:

1. Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України).
2. Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263).
3. Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267).
4. Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268).
5. Спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269).
6. Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270).
7. Зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

Якщо проведення НСРД 1-6 має певні теоретичні та практичні напрацювання, а технічні засоби, які при цьому використовуються, мають «статус» науково-технічних засобів, то НСРД «Зняття інформації з електронних інформаційних систем», яке полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматизованих системах, комп'ютерній мережі, є новою дією і потребує розроблення.

Суттєве значення має проблема інструментарію, у вигляді програмного забезпечення, використовуваного при проведенні цієї негласної слідчої (розшукової) дії у кримінальному провадженні. Так, сучасні реалії процесу поширення програмного забезпечення в рамках співдружності незалежних держав свідчать про те, що практично повсюдно використовується неліцензійне або несертифіковане програмне забезпечення, у тому числі й у діяльності правоохоронних органів. Така обставина може мати досить негативне значення при оцінці судом результатів НСРД «Зняття інформації з електронних інформаційних систем», експертизи або огляду комп'ютерної техніки з використанням подібного програмного забезпечення.

Рішення вищевказаної проблеми програмно-технічного забезпечення можливо декількома способами. Перший реалізується придбанням спеціального програмного забезпечення, розробленого закордонними компаніями (наприклад, EnCase, Knoppix-STD, Penguin Sleuth Kit і ін.). Так, у даний час, зусиллями фахівців компанії Guidance Software, створені наступні програмні продукти:

1. EnCase Forensic – розроблений фахівцями в області судових криміналістичних розслідувань і визнається судовими органами в багатьох країнах світу, як найбільш ефективна програма в області експертно-криміналістичного дослідження комп'ютерних носіїв інформації.

2. EnCase Field Intelligence Model – програма, розрахована на роботу в мережному середовищі і призначена для проведення комп'ютерних судових розслідувань по гарячих слідах (може бути використана тільки правоохоронними органами). Основною перевагою даної версії є можливість прискореного процесу дослідження інформації на робочих станціях і серверах, підключених до мережі для пошуку в мережі й аналізу потрібної інформації, і в тому числі доказів, що губляться при судовому розслідуванні через динамічність обробки інформації.

3. EnCase Enterprise – забезпечує захист від внутрішніх і зовнішніх погроз і дозволяє одночасно досліджувати тисячі комп'ютерів без зупинки роботи організації. Набір різних модулів і інструментів, захист від внесення змін в одержувані дані і використання державними органами усього світу, дозволяють використовувати у виді доказової бази при здійсненні неправомірних дій і забезпечують повний захист інформації організації будь-якого рівня [18, с. 9-10].

Разом з тим, більш оптимальним представляється другий шлях вирішення

проблеми програмно-технічного забезпечення правоохоронних органів – створення національними підприємствами подібного програмного забезпечення, ліцензованого, сертифікованого і спеціально призначеного для рішення експертних досліджень, оперативно-розшукових і негласних слідчих (розшукових) дій.

Цей напрямок, незважаючи на технічну складність, має ряд переваг. Розробка здійснюється безпосередньо за завданням замовника, у даному випадку – правоохоронних органів. При цьому вказується, яким вимогам повинний відповідати програмний продукт і які функції він призначений виконувати. Оскільки, як відзначається фахівцями, мається певний ризик у використанні закордонного програмного забезпечення в правоохоронних цілях у зв'язку з можливою наявністю недекларованих функцій і так званих програмних закладок, що дозволяють здійснювати потай від користувача які-небудь дії з комп'ютерною системою.

Підводячи підсумок можемо констатувати, що протидія контрабанді правоохоронними органами вимагає застосування оперативної техніки в ОТЗ та НСРД, які повинні проводитись визначеними законодавством суб'єктами, за наявності встановлених нормативними актами приводу і підстав, з додержанням конституційних прав і свобод громадян, ліцензійними та сертифікованими засобами негласного отримання інформації.

Список використаних джерел:

1. Алфьоров С.М. Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ / С.М.Алфьоров // *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук. практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.)*. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 3-5.
2. Юрченко О.М. Проблеми та наслідки поєднання оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної функцій у досудовому розслідуванні / О.М.Юрченко // *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук. практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.)*. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 6-9.
3. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / О.М. Бандурка. – Харків: Золота миля, 2012. – 620 с.
4. Дидоренко Э.А. Процессуальный статус ОРД в уголовном судопроизводстве : монографія / Э.А. Дидоренко, С.А. Кириченко, Б.Г. Разовский. – Луганск : РИО ЛИВД, 2000. – 74 с.
5. Мешков В.М. Некоторые аспекты опыта деятельности правоохранительных органов зарубежных стран по эффективному обеспечению внутренней безопасности государства / В.М.Мешков, А.Н.Соколов // *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26-27 листопада 2009 року)*. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009 – С. 71-74.
6. Скулиш Є.Д. Кримінального процесуального кодексу України 2012 року – імпульс оновлення оперативно-розшукової діяльності / Є.Д.Скулиш // *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 вересня 2012 року)*. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 186-189.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям КПК України» станом на 02 липня 2012 року: (Відповідає офіц. текстові). – К.: Алерта, 2012. – 304 с.
8. Варава В.В. Концепт інституту негласних слідчих дій у контексті нового Кримінального процесуального кодексу України / В.В.Варава // *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 вересня 2012 року)*. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 39-42.
9. Хараберюш І.Ф. Протидія злочинності засобами спеціальної техніки: концептуальний підхід: монографія / І.Ф. Хараберюш. – Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2011. – 362 с.

10. Отримання та використання первинної оперативно-розшукової інформації оперативними підрозділами ОВС України: монографія / [А.В.Баб`як, В.П.Сапальов, М.В.Стацак, В.В.Шендрик]. – Львів: Каменяр, 2010. – 167 с.
11. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій: монографія / [І.Ф.Хараберюш, В.Я.Мацюк, В.А.Некрасов, О.І.Хараберюш]. – К. : КНТ, 2007. – 196 с. – (Сер.: Проблеми оперативно-розшукової діяльності).
12. Артеменко П.П. Місце оперативно-розшукової інформації, одержаної технічними засобами, у системі доказів з кримінальної справи / П. П. Артеменко // Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України: Наукове видання / за ред. В. Л. Регульського. – Львів: ЛІВС при НАВС України, 2000. – С. 11 – 15.
13. Специальная техника и информационная безопасность: учебник / под ред. В.И. Киришина. – М.: Акад. управления МВД России, 2000. – Т.1. – 783 с.
14. Пчолкін В.Д. Підстави та умови проведення негласних слідчих (розшукових) дій / В.Д.Пчолкін // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 року). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 126-130.
15. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року №2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 304.
16. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року, № 2790-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – Ст. 17.
17. Про статус суддів: Закон України від 15 грудня 1992 року, № 2862-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 8. – Ст. 56.
18. Лепёхин А.Н. Программно-техническое обеспечение деятельности правоохранительных органов: проблемы аспекты / В.М.Мешков, А.Н.Соколов // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали ІV міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26-27 листопада 2009 року). – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009 – С. 8-10.

УДК 343.98

Одерій Олексій Володимирович,

начальник кафедри криміналістики Донецького юридичного інституту МВС України, к.ю.н., доцент

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ: КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЛІДКІВ

У роботі надана криміналістична характеристика наслідків злочинів проти довкілля.

Ключові слова: злочини проти довкілля, наслідки.

В работе дана криминалистическая характеристика последствиям экологических преступлений.

Ключевые слова: экологические преступления, последствия.

In-process дана criminalistics description to the consequences of ecological crimes.

Key words: environmental crimes, crime perpetration method, negative influence.

Боротьба зі злочинністю стала одним із головних державних завдань економічного та соціального становлення незалежної України. За оцінками фахівців нинішню екологічну ситуацію на території України в цілому можна охарактеризувати як вкрай напружену [1, С. 157]. Більш того, традиції природокористування, а саме звичка, що сформувалася протягом багатьох років щодо використання полівання, риболовлі, порубок лісу як засобу забезпечення їжею і будівельними матеріалами призвели до того, що посягання на суспільні відносини щодо охорони навколишнього природного